

Ministry of Education
Islamic Republic of IRAN

ISSN:
1235-1735

Quarterly Journal of

Educational Innovations

Organization for Educational
Research and Planning

Abstract

Developing a model for providing education and training services to children of martyrs, veterans and self-sacrificers as students in Iran

- Mohammad Hosein Kafraṣhi, PhD Candidate in Educational Management at Islāmic Āzād University (North Tehran Branch), Tehran, Iran¹
- Narges Hasan Morādi (PhD), Islāmic Āzād University (North Tehran Branch), Tehran, Iran²
- Mojtabā Moazzami (PhD), Islāmic Āzād University (North Tehran Branch), Tehran, Iran³

This research has been carried out with the aim of designing and developing a model for providing educational services to the children of martyrs, veterans and sacrificers as students in Iran. To achieve this goal, the grounded theory method was used. The research population included 1-all documents and instructions including Imām Khomeini's orders, the order of supreme leader of the revolution, the set of approvals of the supreme council of education, statutes of Shāhed schools, the statutes of the Shāhed and sacrificers' project, the comprehensive law of sacrificers, regulation of article 67 of the comprehensive law of service to sacrificers, manual for selection and organization of human resources for Shāhed schools, the sixth development plan of the country, educational instruction of Shāhed scattered plan and instruction of weekly program and educational working hours of Shāhed schools, 2. Theoretical foundations (researches, articles and books) and using as many researches, articles and books as possible, 3- Specialists, senior and middle managers, and hands-on workers. 70 people were selected as the research sample. To collect data in the document section as well as theoretical foundations, a documentary review checklist was used, and an interview form was used in the experts and practitioners' section. To analyze the research data, qualitative content analysis, observance of categorization rules and Max QDA12 software were used. Based on the findings, 426 open codes were identified in the form of 85 axial codes and 7 selected codes including educational services, educational-cultural services, counseling and psychological services, physical education and health services, financial services, human resources services and space and equipment services. In accordance with these characteristics, in this paper, a conceptual model of providing educational services to the children of martyrs, veterans and sacrificers as students in Iran and also the division of duties of related institutions were drawn.

Keywords

Conceptual Model, Sacrificer, Educational services, Veteran, Martyrs

E-mail: 1. kafraashimh@gmail.com 2. morade_n@yahoo.com (Corresponding Author) 3. moazzamiii@yahoo.com

Serial No.85. 22(1): Spring. 2023

Quarterly Journal of Educational Innovations

Published by Tehran University of Medical Sciences

BY NC

Copyright © The Authors.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.

پښتونستان د علومو او مطالعات فریښتی
پرتال جامع علوم انسانی

تدوین الگوی ارائه خدمات آموزشی و پرورشی به فرزندان دانش آموز شهدا و جانبازان و ایثارگران در ایران

■ محمدحسین کفراشی* ■ نرگس حسن مرادی** ■ مجتبی معظمی***

چکیده:

این پژوهش با هدف طراحی و تدوین الگویی برای ارائه خدمات آموزشی و پرورشی به فرزندان دانش آموز شهدا و جانبازان و ایثارگران در ایران اجرا شده است. برای تحقق این هدف، از روش پژوهش نظریه داده بنیاد استفاده شد. جامعه آماری پژوهش عبارت‌اند از: ۱. کلیه اسناد و دستورالعمل‌ها شامل فرمان امام خمینی (ره)، دستور رهبر معظم انقلاب، مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش، اساسنامه مدارس شاهد، اساسنامه طرح شاهد و ایثارگران، قانون جامع ایثارگران، آیین‌نامه ماده ۶۷ قانون جامع خدمات‌رسانی به ایثارگران، شیوه‌نامه انتخاب و سامان‌دهی نیروی انسانی به مدارس شاهد، برنامه ششم توسعه کشور، دستورالعمل آموزشی و پرورشی طرح پراکنده شاهد و دستورالعمل برنامه هفتگی و ساعت کار آموزشی و پرورشی مدارس شاهد؛ ۲. مبانی نظری (پژوهش‌ها و مقاله‌ها و کتاب‌ها) و استفاده از حداکثر ممکن پژوهش‌ها و مقاله‌ها و کتاب‌ها؛ ۳. هفتاد نفر از متخصصان و مدیران ارشد و میانی و دست‌اندرکاران. برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات در بخش اسناد و همچنین مبانی نظری از سیاهه بررسی اسنادی و در بخش متخصصان و دست‌اندرکاران از فرم مصاحبه استفاده شد. برای تحلیل داده‌های پژوهش از تحلیل محتوای کیفی و رعایت قواعد مقوله‌بندی و نرم‌افزار مکس کیودی‌ای ۱۲ استفاده شد. براساس یافته‌های پژوهش، تعداد ۴۲۶ کد باز شناسایی و در قالب ۸۵ کد محوری و هفت کد انتخابی تقسیم‌بندی شد که عبارت‌اند از: خدمات آموزشی، خدمات پرورشی فرهنگی، خدمات مشاوره‌ای و روان‌شناختی، خدمات تربیت‌بدنی و تندرستی، خدمات مالی، خدمات نیروی انسانی و خدمات فضا و تجهیزات. در این مقاله، متناسب با این ویژگی‌ها، الگوی مفهومی ارائه خدمات آموزشی و پرورشی به فرزندان دانش آموز شهدا و جانبازان و ایثارگران در ایران و همچنین تقسیم وظایف دستگاه‌های مرتبط ترسیم شد.

الگوی مفهومی، ایثارگر، خدمات آموزشی و پرورشی، جانباز، شهدا

کلید واژه‌ها:

□ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۷/۲۸

□ تاریخ شروع بررسی: ۱۴۰۱/۶/۴

□ تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۳/۸

* دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران. E-mail: kafrashimh@gmail.com
 ** (نویسنده مسئول) دانشیار، گروه مدیریت آموزشی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران.

E-mail: morade_n@yahoo.com

*** استادیار، گروه مدیریت آموزشی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران. E-mail: moazzami@yahoo.com

مقدمه

فرزندان شهدا و جانبازان و ایثارگران جنگ از عزیزترین گروه هر کشوری قلمداد می‌شوند؛ زیرا فرزندان مدافعان واقعی کشور و افرادی شجاع، متعهد، پرتلاش، باغیرت و قهرمانان اصلی کشورند و نیاز است به پاسداشت رشادت‌ها و ایثارگری‌های والدین آن‌ها به این کودکان توجه ویژه شود. از یک طرف، انتظار می‌رود فرزندان این والدین همانند پدران و مادران خود، در نبود آن‌ها به نحو شایسته و بایسته‌ای تربیت شوند و از طرفی دیگر، این کودکان و نوجوانان به صورت بالقوه قهرمانان آینده کشور نیز هستند که با تربیت و حمایت مناسب می‌توانند به انسان‌هایی مستقل و بزرگ و قهرمانان واقعی تبدیل شوند و جانشینی شایسته برای والدین خود در جامعه باشند. علاوه بر این، ازدست‌دادن پدر یا مادر یا جانبازی والدین در جنگ، مشکلات و عواقب و آسیب‌های جبران‌ناپذیری برای فرزندان دارد که تأثیرات آن فراتر از آستانه تحمل افراد جامعه است (کاظمی و همکاران، ۱۳۹۱؛ شنودا و همکاران، ۲۰۱۸) و هرگونه اقدام برای برگرداندن جامعه به روال عادی منوط به برطرف کردن آسیب‌ها و مشکلات فرزندان شهدا و جانبازان و رزمندگان آن جنگ است.

با این همه، بررسی وضعیت موجود نشان می‌دهد فرزندان شاهد و ایثارگر در ابعاد گوناگون مشکلات متعددی دارند و به دلیل بی‌توجهی نهادهای مسئول، بخش زیادی از این فرزندان رها شده‌اند و در عمل در زمینه تربیت علمی و اخلاقی آن‌ها نظارت و هدایت لازم انجام نمی‌شود؛ بلکه بیشتر برای رفع مسئولیت اقدامات ناقصی انجام می‌شوند که نتایج مناسبی ندارند. پنهان‌سازی هویت ایثارگری، تلاشی اجتماعی برای مخفی‌سازی برخورداربودن از ویژگی ایثارگر یا وابسته به ایثارگر بودن است؛ همچنین داغ ننگ توهم اجتماعی در ارائه تسهیلات به خانواده‌های شهدا، تفاوت نگرش خانواده ایثارگران و مردم به عادلانه‌بودن تسهیلات، کم‌رنگ‌شدن ارزش‌های ایثار و شهادت در مردم، نداشتن احساس درک اجتماعی از مسائل و مشکلات خانواده شهدا، احساس دورشدن مسئولان از ارزش‌های ایثار و شهادت، عملکرد ضعیف نهادهای متولی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، انتظار الگوی انسان کامل بودن از فرزندان شهدا، سوءاستفاده‌نکردن از هویت ایثارگری و جامعه‌پذیری را بیان کرد (جانعلی‌زاده چوب‌بستی و پازوکی‌نژاد، ۱۳۹۴). در حال حاضر، برخی از این فرزندان انگیزه و علاقه‌ای به ادامه تحصیل ندارند و به هر ترتیبی، بعد از گرفتن مدرک تحصیلی دیپلم و با استفاده از سهمیه ورود به دانشگاه، وارد یکی از دانشگاه‌ها به‌ویژه دانشگاه غیردولتی می‌شوند یا با استفاده از ظرفیت‌های خالی در رشته‌ای قبول می‌شوند که عموماً علاقه‌ای به آن ندارند. پس از فراغت از تحصیل هم، بنیاد شهید موظف است درخصوص اشتغال آن‌ها در یکی از سازمان‌های دولتی یا خصوصی اقدام کند. به عبارت دیگر، متأسفانه برخی از آن‌ها انسان‌هایی بی‌انگیزه و همیشه وابسته و نیازمند حمایت دیگران می‌شوند. درحالی‌که اگر این فرزندان خوب تربیت و با بنیة علمی قوی وارد دانشگاه شوند، می‌توانند در نقش الگو حتی دیگران را هم حمایت و هدایت کنند و خود نیز به حمایت دیگران نیازی نداشته باشند.

در این صورت، ضمن ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، به وجود پدران خود افتخار می‌کنند و با سربلندی از ایثارگری خانواده‌شان یاد خواهند کرد.

حال سؤال اینجاست که آیا فرزندان شهدا و جانبازان و ایثارگران باید به نحوی حمایت و تربیت شوند که به شأن و جایگاه رفیع والدین خود دست یابند و پا جای پدران خود بگذارند یا تا پایان عمر به خدمات ناقص و وابستگی آفرین سازمان‌های مرتبط وابسته باشند. مسلماً راه حل دوم غیرمنطقی و غیرعقلانی است؛ اگرچه وضعیت موجود نشان‌دهنده استیلاي آن است.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که فقدان پدر، به لحاظ تحصیلی، دختران را بیشتر از پسران تحت تأثیر قرار می‌دهد (جوکار و کرمی، ۱۳۸۰). با استدلال‌های فوق، تمامی کشورهای درگیر جنگ بعد از اتمام آن، اقدامات متعددی را در نظر گرفته‌اند که ارائه خدمات آموزشی و تربیتی از مهم‌ترین آن‌هاست (راتری^۱ و همکاران، ۲۰۱۹؛ کیلام و دگزویت^۲، ۲۰۱۸؛ کینی^۳ و همکاران، ۲۰۲۰)، اقدامات متعددی که با هدف آماده‌کردن آن‌ها و خانواده‌هایشان برای ورود مجدد و موفقیت‌آمیز به زندگی اجتماعی ارائه می‌شوند (پرکینز^۴ و همکاران، ۲۰۲۰).

در کشور ما نیز سازمان‌هایی مانند بنیاد شهید، وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم و تحقیقات و فناوری خدمات گوناگونی مانند تأسیس مدارس شاهد، مدارس ایثارگران، طرح پراکنده شاهد، سهمیه ورود به مراکز علمی و دانشگاهی به فرزندان شهدا و جانبازان و رزمندگان ارائه می‌دهند. این خدمات، به‌ویژه در دهه‌های شصت و هفتاد، بسیار ارزشمند بود و آثار و پیامدهای خوبی داشت؛ از جمله رضایت نسبی خانواده‌ها، ارائه کلاس‌های جبرانی و پیشرفته، اختصاص ساعت‌های مکمل درسی برای دوره‌های تحصیلی و به‌کارگیری مشاور در برخی از مدارس شاهد در دوره‌های تحصیلی. در عین حال کاستی‌هایی هم داشت، مانند اجرای ناقص قوانین حمایتی و بی‌توجهی جدی نهادهای ذی‌ربط از جمله بنیاد شهید به وظایف محوله بابت تخصیص کامل اعتبارات مالی لازم، تقویت نکردن بنیه علمی دانش‌آموزان به‌ویژه در دوره دبستان و به‌جای آن تأمین هزینه هنگفت تحصیلی جامعه هدف در مؤسسات و دانشگاه‌های غیردولتی و آزاد و همچنین به‌کارنگرفتن آموزش و پرورش از نیروی لازم و باتجربه در سال‌های اخیر که در نهایت خروجی‌های آن‌ها آن‌گونه که باید با اهداف مدنظر متناسب نیست.

دلایل متعددی در قوت یا ضعف خدمت‌رسانی به فرزندان خانواده‌های شهدا و جانبازان و رزمندگان اثرگذار است، اما نبود الگو یا نقشه‌ای جامع که بتواند تصویری کامل و مناسب از تمامی خدمات ممکن و ابعاد و ارکان آن ارائه دهد بسیار تأثیرگذار است؛ بنابراین این پژوهش درصدد است خدمات آموزشی و پرورشی فرزندان دانش‌آموز شهدا، جانبازان، جانبازان و کهنه‌سربازان (ایثارگران) را به‌نحو شایسته‌ای شناسایی و آن را در قالب الگویی ترسیم کند تا با اشراف به آن و ارائه خدمات قوی و به‌موقع، شاهد تربیت نسلی از فرزندان قهرمانان ملی باشیم؛ براین اساس، سؤالات این پژوهش عبارت‌اند از:

۱. ابعاد و مؤلفه‌های خدمات آموزشی و پرورشی به فرزندان دانش‌آموز شهدا و جانبازان و ایثارگران در ایران کدام‌اند؟
۲. برای ارائه خدمات آموزشی و پرورشی به فرزندان دانش‌آموز شهدا و جانبازان و ایثارگران در ایران چه الگویی می‌توان ترسیم کرد؟

■ مبانی نظری و پیشینه پژوهشی

پدیده جنگ یکی از رخداد‌های ناگوار و همواره همراه بشر است؛ به نحوی که تمامی کشورها دست‌کم یک‌بار آن را تجربه کرده‌اند. جنگ‌ها مشکلات و عواقب و آسیب‌های جبران‌ناپذیری دارند که تأثیرات آن فراتر از آستانه تحمل افراد جامعه است (کاظمی و همکاران، ۱۳۹۱)؛ بنابراین هرگونه اقدام برای برگرداندن جامعه به روال عادی و معمول خود منوط به برطرف کردن این آسیب‌هاست. بی‌شک آسیب‌پذیرترین گروه در هر جنگی خانواده‌ها، فرزندان شهدا و جانبازان و جانبازان و رزمندگان آن جنگ هستند. از این‌رو، می‌توان به برخی از مهم‌ترین مشکلات فرزندان خانواده‌های شهدا، جانبازان و ایثارگران در سطح ملی و بین‌المللی اشاره کرد: اضطراب، افسردگی، خودکشی و مسائل سلامت روان فرزندان کهنه‌سربازان (فورست^۶ و همکاران، ۲۰۱۸)، درصد زیاد افسردگی مجروحان جنگی (الیوت و شوچوک^۷، ۱۹۹۵)، شدت اختلال اضطرابی در خانواده‌های جانبازان (هیوز^۸ و همکاران، ۲۰۰۹)، بروز واکنش‌هایی مانند ترس، کابوس، نقص در تمرکز و احساس گناه (ثابت^۹ و همکاران، ۲۰۰۸)، ایجاد خشونت و رفتارهای ضداجتماعی در کودکان (کرم^{۱۰} و همکاران، ۲۰۰۸)، موفقیت پایین‌تر و وضعیت نامناسب‌تر فرزندان خانواده‌های ایثارگر از نظر عزت‌نفس و سازگاری اجتماعی و تحمل پریشانی (لورافرد^{۱۱} و همکاران، ۲۰۱۷)، تزلزل در شخصیت فرزندان به دلیل نوسان رفتار پدر به خصوص در مجروحان جنگی اعصاب و روان (جانسون^{۱۲}، ۱۹۹۰)، به نسبت سایر دانش‌آموزان، وجود اختلالات روانی و رفتاری در فرزندان خانواده‌های جانبازان از یک‌سو به دلیل بالابودن سطح اضطراب و پرخاشگری و از سوی دیگر به دلیل وضعیت نه‌چندان مطلوب اقتصادی - اجتماعی این خانواده‌ها (احمدزاده و ملکیان، ۱۳۸۲)، پایین‌تر بودن پیشرفت تحصیلی و سازگاری اجتماعی - تحصیلی دانش‌آموزان خانواده‌های شاهد به نسبت دانش‌آموزان عادی (اسماعیلی، ۱۳۹۴). تبعات و آسیب‌های جنگ‌ها سبب شده است تمامی کشورهای درگیر جنگ بعد از اتمام آن، اقدامات متعددی را در نظر بگیرند که ارائه خدمات آموزشی و تربیتی از مهم‌ترین آن‌هاست (راتری و همکاران، ۲۰۱۹؛ کیلام و دگزوایت، ۲۰۱۸؛ کینی و همکاران، ۲۰۲۰)، اقداماتی که با هدف آماده‌کردن آن‌ها و خانواده‌هایشان برای ورود مجدد و موفقیت‌آمیز به زندگی اجتماعی ارائه می‌شوند (پرکینز و همکاران، ۲۰۲۰). اقدامات برخی از کشورها در این زمینه به شرح جدول ۱ است (کفراشی و همکاران، ۱۴۰۱):

جدول ۱. خدمات آموزشی و پرورشی به فرزندان جان‌باختگان و جانبازان و رزمندگان در کشورهای مختلف

ردیف	نام کشور	شرح خدمات
۱	ایران	۱. مدارس شاهد (تحصیل رایگان، کلاس کنکور) ۲. طرح پراکنده (کلاس‌های خصوصی، مشاوره تحصیلی و سازشی و کمک‌هزینه تحصیلی) ۳. مدارس بزرگسالان اینترگر ۴. سهمیه ورود به دانشگاه‌های کشور ۵. کمک‌های مالی و پرداخت هزینه تحصیلی ۶. دوره آموزشی فنی و حرفه‌ای ۷. آموزش دوره‌های تربیتی و مشاوره‌ای و سازشی
۲	آلمان	۱. تأسیس مجتمع‌های شبانه‌روزی مجهز به بهترین امکانات رفاهی و آموزشی
۳	روسیه	۱. پذیرش بدون کنکور در دانشگاه‌ها و آموزشگاه‌های فنی دولتی ۲. پرداخت کمک‌هزینه تحصیلی ۳. کارآموزی مجانی در محل کار و در کلاس ۴. دوره‌های آموزش کارآفرینی و کارآموزی برای راه‌اندازی یا توسعه کسب‌وکارهای کوچک
۴	فرانسه	۱. پرداخت هزینه‌های آموزش فنی و حرفه‌ای و کارآموزی ۲. دوره آمادگی برای ورود به دانشگاه ۳. دوره‌های مکاتبه‌ای ۴. دوره‌های منتج به گواهینامه یا مدرک دیپلم
۵	کرواسی	۱. بهره‌مندی از تحصیل مستقیم در مدارس و دانشگاه‌ها ۲. دریافت رایگان کتب درسی ۳. بورسیه تحصیلی
۶	انگلیس	۱. تحصیل رایگان و پرداخت کمک‌هزینه آموزش فرزندان ۲. دیپلم از مدارس فنی و حرفه‌ای ۳. پذیرش بدون کنکور در دانشگاه‌های دولتی ۴. دوره‌های آموزش کارآفرینی و کارآموزی برای راه‌اندازی یا توسعه کسب‌وکارهای کوچک ۵. کارآموزی یا برنامه‌های آموزش خوداشتغالی برای کهنه‌سربازان و همسر و فرزندان‌شان
۷	آذربایجان	۱. کمک مالی و پرداخت هزینه پذیرفته‌شدگان در دانشگاه‌ها ۲. استفاده رایگان تحصیل فرزندان
۸	ارمنستان	۱. پذیرش بدون کنکور در مؤسسات آموزش عالی ۲. امتیاز ویژه تحصیل در خارج از کشور
۹	ژاپن	۱. نگهداری به‌صورت جمعی در مکان‌هایی برای زندگی و آموزش ۲. برگزاری برنامه‌ها و دوره‌های متعدد آموزشی لازم

جدول ۱. (ادامه)

شرح خدمات	نام کشور	ردیف
۱. کلاس‌های آزاد برای افراد و فرزندان‌شان برای تحصیل آموزش مهارتی ۲. بورس تحصیلی فرزندان رزمندگان تهی‌دست ۳. امتیاز ویژه برای پذیرش در دانشکده‌های دولتی و خصوصی از طریق امتحان ۴. کمک مالی تحصیلی	ویتنام	۱۰
۱. معافیت از پرداخت شهریه ورودی و سایر هزینه‌های تحصیلی (متوسطه و دانشگاه) ۲. پرداخت بورسیه تحصیلی خارج از کشور	کره جنوبی	۱۱
۱. کمک‌هزینه تحصیلی (شهریه تحصیلی) ۲. معافیت شهریه در مقاطع تحصیلی دبیرستان و دانشگاه ۳. بورسیه تحصیلی ۴. اختصاص سهمیه ورودی به بخش‌های دولتی و خصوصی دانشگاه	کره شمالی	۱۲
۱. دوره‌های منتج به گواهینامه یا مدرک دیپلم ۲. دوره‌های مکاتباتی تحت شرایط خاص ۳. دوره‌های آمادگی برای ورود به دانشگاه ۴. دوره‌های آموزش کارآفرینی و کارآموزی برای راه‌اندازی یا توسعه کسب‌وکارهای کوچک	چین	۱۳
۱. امتیاز ویژه برای پذیرش در دانشکده‌های دولتی و خصوصی از طریق امتحان ۲. کلاس‌های آزاد برای مهارت‌آموزی و یادگیری تکنیک‌های تخصصی ۳. اعطای بورس تحصیلی ۴. کمک‌های مالی ۵. آموزش‌های مهارتی و تخصصی	تایوان	۱۴
۱. پذیرش در دانشکده‌های فنی و مهندسی و پزشکی	هندوستان	۱۵
۱. خدمات آموزشی رایگان تا مدارج عالی برای همسر و فرزندان شهدا	پاکستان	۱۶
۱. خدمات آموزشی رایگان تا مدارج عالی برای همسر و فرزندان شهدا ۲. خدمات آموزش رایگان به جانبازان بر مبنای درصد جانبازی	تاجیکستان	۱۷
۱. پذیرش بدون کنکور در مراکز آموزش عالی و متوسطه ویژه حرفه‌های دولتی ۲. پرداخت کمک‌هزینه تحصیلی	ترکمنستان	۱۸
۱. پذیرش بدون کنکور در دانشگاه ۲. امکان تحصیل پس از دو بار مردودی	عراق	۱۹
۱. پیگیری امور فرهنگی فرزندان شهدا از ابتدای تحصیل تا دانشگاه از طریق «مکتب‌الشهید»	کویت	۲۰

جدول ۱. (ادامه)

شرح خدمات	نام کشور	ردیف
۱. پذیرش بدون کنکور در دانشگاه‌های دولتی ۲. تحصیل در مدارس حرفه‌ای یا فنی و کارآفرینی ۳. دوره‌های مکاتبه‌ای ۴. دوره‌های تدریس خصوصی ۵. دوره‌های آزاد آموزش مهارت‌های فنی و حرفه‌ای	لبنان	۲۱
۱. پذیرش بدون آزمون در دانشگاه و آموزشگاه‌های فنی و دولتی و غیره ۲. پرداخت کمک‌هزینه تحصیلی دوره کارآموزی	سوریه	۲۲
۱. کمک‌هزینه تحصیلی ۲. دوره‌های تدریس خصوصی ۳. دوره‌های مکاتبه‌ای ۴. آموزش در مدارس فنی و حرفه‌ای و کارآفرینی ۵. پذیرش بدون کنکور در دانشگاه‌ها و آموزشگاه‌های فنی دولتی	الجزایر	۲۳
۱. اولویت در پذیرش فرزندان شهدا در مؤسسات علمی و دانشگاهی ۲. پرداخت هزینه‌های تحصیلی فرزندان شهدا و جان‌باختگان	لیبی	۲۴
۱. پذیرش بدون کنکور در مؤسسات آموزش عالی دولتی ۲. اضافه کردن ۵ درصد نمره جبرانی برای ورود به دانشگاه‌های غیردولتی ۳. امتیازات ویژه‌ای برای تحصیل در خارج از کشور	امریکا	۲۵
۱. برگزاری دوره‌های مشاوره‌ای ۲. آموزش شغلی برای یافتن شغل	کانادا	۲۶
۱. تسهیلات تحصیل رایگان ۲. امکانات سکونتی برای فرزندان و اعضای خانواده دور از محل زندگی ۳. مشاوره و راهنمایی تحصیلی	استرالیا	۲۷

پژوهش‌های متعددی نیز در زمینه ارائه اقدامات آموزشی و تربیتی به فرزندان خانواده‌های شهدا و جان‌باختگان، جانبازان و ایثارگران انجام شده است که برخی از آن‌ها به شرح زیر است:

جهان‌تاب (۱۳۹۷) در پژوهش خود با عنوان «بررسی رابطه مهارت‌های سه‌گانه معلمان طرح پراکنده با انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان طرح پراکنده شاهد منطقه شانزده آموزش و پرورش شهر تهران سال تحصیلی ۹۶-۹۷» نتیجه می‌گیرد که بین متغیرهای مهارت‌های معلمان با انگیزش پیشرفت تحصیلی ارتباط معناداری وجود دارد. مهارت مدیریتی یعنی به‌کارگیری فناوری (مهارت فنی) و کار با انسان‌ها (مهارت انسانی) در چارچوب پردازش صحیح داده‌ها و درک کامل سازمان (مهارت ادراکی) برای

دستیابی کارآمدتر به هدف‌های سازمانی (اثربخشی) به‌منزله مفهومی از مدیریت امروزی و توانایی‌های مدیریتی می‌تواند موجب شود معلمان به‌نحو مناسبی ارتباط خود را با دانش‌آموزان حفظ کنند و در فرایند مدیریت کلاس خود سعی کنند به دانش‌آموزان احساس انگیزه بدهند که این امر، احتمالاً موجب افزایش انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان خواهد شد. علاوه بر این، با افزایش مهارت‌های (انسانی و ادراکی و فنی) معلمان انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نیز بیشتر خواهد شد.

سلطانی و درتاج (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «مقایسه اضطراب اجتماعی و عزت‌نفس دانش‌آموزان شاهد و غیرشاهد» نتیجه می‌گیرند که نمره عزت‌نفس خانوادگی دانش‌آموزان مدارس عادی در مؤلفه‌های عزت‌نفس تحصیلی و اجتماعی بیشتر از دانش‌آموزان مدارس شاهد است. سایر داده‌ها نیز تصریح می‌کنند نمره دانش‌آموزان مدارس شاهد در اضطراب اجتماعی از دانش‌آموزان مدارس عادی بیشتر است. در کل نتایج این پژوهش نشان می‌دهد برنامه‌ریزان مدارس و آموزش‌وپرورش باید به ویژگی‌های اجتماعی و اضطراب در بین دانش‌آموزان شاهد بیشتر توجه کنند.

آهنچیان (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «مدیریت کیفیت در مدارس شاهد و ایثارگر: بررسی عوامل بازدارنده و پیش‌برنده کیفیت خدمات آموزشی و معرفی مدل مطلوب» نتیجه می‌گیرد توانمندی‌های مدارس شاهد و ایثارگر برای حل مشکلات مفروض در فرایند یاددهی یادگیری و با هدف ارتقای کیفیت خدمات آموزشی بیشتر از محدودیت‌های آن‌هاست. پیش‌برنده‌ها و بازدارنده‌ها به پنج گروه تقسیم‌بندی می‌شوند: زمینه، انسانی، مالی، برنامه درسی و اجرایی. مهم‌ترین پیش‌برنده‌ها تأکید سیاست‌گذاران و مدیران ارشد این مدارس بر کیفیت به‌مثابه مزیت رقابتی همراه با منابع انسانی مجرب و استقبال خوب والدین و منابع مالی مناسب است. همچنین از مهم‌ترین بازدارنده‌ها می‌توان به نبود انعطاف در برنامه درسی، ساختار قطعی سلسله‌مراتبی و روند غیرمنعطف اداری، محدودیت‌های اجرایی مدیر و کمبود نیروی متخصص در برخی زمینه‌های شغلی اشاره کرد.

■ روش پژوهش

برای پاسخ‌گویی به سؤالات پژوهش از روش پژوهش داده‌بنیاد یا نظریه زمینه‌ای استفاده شده است. منابع پاسخ‌گویی به سؤالات پژوهش عبارت‌اند از: ۱. کلیه اسناد و دستورالعمل‌ها شامل فرمان امام خمینی (ره)، دستور رهبر معظم انقلاب، مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش، اساسنامه مدارس شاهد، اساسنامه طرح شاهد و ایثارگران، قانون جامع خدمات‌رسانی به ایثارگران، شیوه‌نامه انتخاب و سامان‌دهی نیروی انسانی به مدارس شاهد، برنامه ششم توسعه کشور، دستورالعمل آموزشی و پرورشی طرح پراکنده شاهد و دستورالعمل برنامه هفتگی و ساعات کار مدارس شاهد؛ ۲. مبانی نظری (پژوهش‌ها، مقاله‌ها و کتاب‌ها) با بیشترین استفاده از پژوهش‌ها و مقاله‌ها و کتاب‌ها؛ ۳. هفتاد نفر از متخصصان و مدیران ارشد و میانی و دست‌اندرکاران که به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. این بخش از نمونه تا اشباع نظری پیش رفت.

برای گردآوری داده‌های پژوهش در بخش مطالعات و پژوهش‌ها و اسناد از فرم تحلیل محتوای منابع و در بخش متخصصان از فرم مصاحبه نیمه‌هدایت‌شده استفاده شده است. در این بخش، همکاران روایی^{۱۳} داده‌ها را براساس معیارهای قابل‌اعتماد بودن و معتبر بودن و قابل‌قبول بودن (کرسول^{۱۴} و همکاران، ۲۰۱۱)، بررسی و بازبینی کردند؛ همچنین مثلث‌سازی^{۱۵} (سه‌سویه‌نگری) منابع داده‌ها سنجیده شد. هدف مثلث‌سازی غلبه بر سوگیری‌های ذاتی ناشی از به‌کارگیری تحلیلگر، مشاهده‌گر یا روش و یا نظریه‌ای در مطالعات است. به‌این‌منظور، از منابع سه‌گانه ذکرشده استفاده شد. پایایی^{۱۶} داده‌های پژوهش نیز به روش توافق بین دو کدگذار یا رمزگذار انجام شد. به این معنا که با محاسبه ضریب همبستگی اسپیرمن^{۱۷} بین دو کدگذار پایایی هر کد مشخص شد و میانگین ضریب پایایی کدها ۸۶ درصد به‌دست آمد که ضریب پایایی مناسبی است و حاکی از آن است که بین کدگذاران در هم‌سویی با انتخاب مؤلفه‌ها توافق بالایی وجود دارد.

درنهایت متناسب با داده‌های کیفی پژوهش از تحلیل محتوای کیفی استفاده شد. تحلیل محتوا عبارت است از تحلیل علمی و معناشناسی پیام‌های ارتباطی و سیاسی و غیره که در آن با به‌کارگیری عینی و منظم قواعد مقوله‌بندی، محتوا به اطلاعاتی تبدیل می‌شود که می‌تواند خلاصه و مقایسه شود (هولستی، ۱۳۷۳). مراحل تجزیه و تحلیل محتوای کیفی نیز به‌زعم بازرگان هرندی (۱۳۹۳) شامل تلخیص داده‌ها و عرضه داده‌ها و نتیجه‌گیری است؛ از نظر مارشال^{۱۸} و راس من (۲۰۰۶) عبارت‌اند از: ۱. سازمان‌دهی داده‌ها؛ ۲. طبقه‌بندی داده‌ها؛ ۳. آزمون فرضیه‌ها؛ ۴. جست‌وجو برای توجیه‌های مختلف داده‌ها؛ ۵. نوشتن و تهیه گزارش. از نظر هومن (۱۳۸۵) عبارت‌اند از: ۱. مطالعه اولیه و اصلی یادداشت‌ها با هدف شناسایی مضامین و درون‌مایه و فرضیه‌هایی که باید به آن‌ها توجه شود؛ ۲. رمزگذاری هرگونه الگوی نظام‌دار در یادداشت‌ها و تحلیل محتوای عمیق. در این پژوهش، از مراحل مدنظر هومن (۱۳۸۵) استفاده شد. به این صورت که ابتدا محتوای اطلاعات به‌دست‌آمده از اسناد، مقاله‌ها، پژوهش‌ها، کتاب‌ها، مطالعات و مصاحبه‌ها مقوله‌بندی و کدگذاری شد. سپس مقوله‌ها و کدهای مرتبط با هر زیرمقوله مشخص شد و درنهایت الگوی مفهومی ارائه خدمات آموزشی و پرورشی به فرزندان دانش‌آموز شهدا و جانبازان و ایثارگران در ایران استخراج شد. تحلیل محتوای کیفی این بخش با نرم‌افزار مکس کیودی‌ای^{۱۹} انجام شد.

■ یافته‌های پژوهش

سؤال اول: ابعاد و مؤلفه‌های خدمات آموزشی و پرورشی به فرزندان دانش‌آموز شهدا و جانبازان و ایثارگران در ایران کدامند؟

به‌منظور پاسخ‌گویی به سؤال اول و برای شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های خدمات آموزشی و پرورشی، در گام اول ویژگی‌هایی از منابع سه‌گانه (۱. اسناد و دستورالعمل‌ها؛ ۲. پژوهش‌ها و مقاله‌ها و کتاب‌ها؛ ۳. متخصصان و مدیران ارشد و میانی و دست‌اندرکاران) استخراج شد. به‌همین‌منظور، ابتدا محتواهای منابع سه‌گانه مرور و تحلیل شد و سپس در قالب جدول‌های تقسیم‌بندی و کد باز آن‌ها تعیین شد. نمونه‌هایی از یافته‌های گام اول به شرح جدول‌های ۱ تا ۴ است.

۱. اسناد و دستورالعمل‌ها

جدول ۲. ابعاد و مؤلفه‌های خدمات آموزشی و پرورشی براساس محتوای اسناد بالادستی و دستورالعمل‌ها

کد باز	مفاهیم	منابع
- امور فرهنگی	• «لازم می‌دانم در امور فرهنگی فرزندان عزیزم این یادگاران شهیدان و معلولین و مفقودین و اسراء دقت بیشتر نموده و آنان را از کودکان کستان تا دانشگاه به بهترین وجه اداره کنید.»	فرمان امام خمینی (ره) ۱۳۶۵/۱/۶ (عبادی، ۱۳۷۴)
- حل مشکلات مدارس شاهد - برنامه‌های آموزشی - برنامه‌های فرهنگی	• «به وزیر محترم آموزش و پرورش سفارش مؤکد شود برای حل سریع مشکلات مدارس شاهد و تقویت آن‌ها با اولویت خاص اقدام نماید. همچنین لازم است از طریق شورای طرح و برنامه شاهد بازنگری و انجام اصلاحات ضروری به‌منظور بهبود و تقویت هرچه بیشتر برنامه‌های آموزشی و فرهنگی فرزندان و همسران معزز شهیدان به عمل آید...»	دستور رهبر انقلاب ۱۳۷۵/۸/۵ (رزاقی، ۱۳۹۶)
- حق ثبت‌نام و تحصیل در مدارس ایثارگران	• ضوابط استفاده ایثارگران از تسهیلات آموزشی ۱. افراد ذیل مجاز به ثبت‌نام و تحصیل در مدارس ایثارگران هستند: همسران و فرزندان شاهد (شهید، مفقودالثر، اسیر، جانباز ۲۵ درصد و بیشتر) و فرزندان آزادگان	مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش، مصوبه جلسه ۶۳۲
- امکان مشروطی بیشتر - گرفتن واحد درسی اضافه‌تر	۲. افراد ذیل در صورت تحصیل در مدارس بزرگسالان در مقایسه با سایر دانش‌آموزان مشروطی بیشتر و همچنین انتخاب دو واحد درسی اضافه‌تر در هر نیم‌سال یا دوره تابستانی استفاده نمایند: فرزندان رزمندگان که حداقل شش ماه در جبهه حضور داشته‌اند و فرزندان جانبازان کمتر از ۵۰ درصد	
- دریافت یک نوبت امتحانی بیشتر	۳. افراد مشمول بند یک در صورت شرکت در امتحان نهایی جامع (متفرقه) در مقایسه با سایر دانش‌آموزان از یک نوبت امتحانی بیشتر برخوردار خواهند بود.	
- ارائه خدمات و تسهیلات علمی آموزشی - ارائه خدمات و تسهیلات اداری و مدیریتی	• وظایف و اختیارات خاص وزارت آموزش و پرورش: ۱. اولویت در تأمین نیازهای علمی، آموزشی، اداری و مدیریتی واحدهای تحت پوشش از قبیل دانشگاه فرهنگیان، مدارس تیزهوشان، نمونه، غیرانتفاعی و استثنایی، مراکز شبانه‌روزی و سایر مراکز ۲. اولویت‌دادن به دانش‌آموزان به‌منظور بهره‌مندی از خدمات و تسهیلات مربوطه	اساسنامه طرح شاهد و ایثارگران
- تأمین و پرداخت هزینه‌های خدمات آموزشی - پرداخت کمک‌هزینه تحصیلی مربوطه	• ماده ۶۷. بنیاد موظف است درخصوص تأمین و پرداخت هزینه‌های خدمات آموزشی طرح شاهد در برنامه‌های آموزش عمومی و سایر برنامه‌های آموزش عالی از محل اعتباراتی که به همین منظور در قوانین بودجه سنواتی پیش‌بینی می‌شود اقدام کند. ♦ تبصره ۱. بنیاد موظف است درخصوص پرداخت کمک‌هزینه تحصیلی به دانش‌آموزان و دانشجویان شامل همسر و فرزندان شاهد، جانبازان ۲۵ درصد و بیشتر، آزادگان و خانواده‌های آنان اقدام کند.	قانون جامع ایثارگران مصوب مجلس شورای اسلامی ۱۳۹۲/۷/۳

جدول ۲. (ادامه)

منابع	مفاهیم	کد باز
دستورالعمل طرح پراکنده شاهد	<p>● فصل دوم - برنامه آموزشی طرح پراکنده: به منظور تقویت بنیه علمی و ارتقای سطح کیفی تحصیلی دانش آموزان شاهد، کلاس‌های فوق برنامه آموزشی زیر نظر ستاد اجرایی شاهد منطقه/ شهرستان تشکیل می‌شود. الف) کلاس‌های جبرانی برای رفع ضعف درسی دانش آموزان ب) کلاس‌های پیشرفته (تقویتی) برای دانش آموزان مستعد (در صورت وجود اعتبار)</p>	<p>برگزاری کلاس‌های فوق برنامه آموزشی برگزاری کلاس‌های جبرانی برگزاری کلاس‌های پیشرفته (تقویتی)</p>

۲. پژوهش‌ها و مقاله‌ها و کتاب‌ها

جدول ۳. ابعاد و مؤلفه‌های خدمات آموزشی و پرورشی براساس پژوهش‌ها و مقاله‌ها و کتاب‌ها

منابع	مفاهیم	کد باز
معدنی و پیرخانی، (۱۳۸۱)	<p>● دولت آلمان برای فرزندان والدین معلول جنگی و یا دارای مشکلات جسمی یا روحی و روانی، مجتمع‌های شبانه‌روزی با بهترین امکانات رفاهی راه‌اندازی کرد تا به‌دور از خانواده و با شرایط بسیار عالی تحصیل و زندگی کنند.</p>	<p>- تأسیس مجتمع‌های شبانه‌روزی</p>
	<p>● اقدامات اصلی در کشور ژاپن: ارائه خدمات آموزشی و تحصیلی به بازماندگان جنگ شامل برگزاری برنامه‌ها و دوره‌های مختلف آموزشی، پرداخت مستمری به همسران و فرزندان (زیر سن قانونی) و فرزندان بالغ دارای معلولیت دائمی</p>	<p>- برنامه‌ها و دوره‌های مختلف آموزشی</p>
	<p>● کره شمالی برای حمایت از بازماندگان جنگ خدمات آموزشی و تربیتی متعددی ارائه می‌کند که می‌توان مهم‌ترین آن‌ها را نام برد: کمک هزینه‌های آموزشی شامل شهریه تحصیلی و اعطای امکانات آموزشی برای بازماندگان تا مرحله دانشگاه، معافیت شهریه در مقاطع تحصیلی دبیرستان و دانشگاه، پرداخت بورسیه و سهمیه ۱۰ درصدی ورودی به بخش‌های دولتی و خصوصی برای ایثارگران و خانواده‌های آن‌ها</p>	<p>- شهریه تحصیلی - اعطای امکانات آموزشی برای بازماندگان تا مرحله دانشگاه - پرداخت بورسیه - سهمیه ۱۰ درصدی ورودی به بخش‌های دولتی و خصوصی</p>
	<p>● در کشور پاکستان خدمات گوناگونی شامل تحصیل رایگان همسر و فرزندان شهدا و جانبازان از ابتدایی تا مدارج عالی به خانواده‌های افراد و بازماندگان از جنگ ارائه می‌شود.</p>	<p>- تحصیل رایگان همسر و فرزندان</p>

جدول ۳. (ادامه)

منابع	مفاهیم	کد باز
<p>مروت و نظری (۱۴۰۰)</p>	<p>• خدمات آموزشی به فرزندان بازماندگان از جنگ در کشور روسیه عبارت‌اند از: ورود و تحصیل رایگان در دانشگاه‌ها و همسران و فرزندان آن‌ها در رشته‌های تحصیلی موردعلاقه خود در دانشگاه‌ها، ارائه برنامه مشاوره‌ای، برگزاری دوره‌های آمادگی ورود به دانشگاه، مدرک دیپلم حرفه‌ای و تکنیکی، آموزش کارآفرینی برای راه‌اندازی یا توسعه کسب‌وکارهای کوچک.</p> <p>• در کشور فرانسه برای حمایت از آسیب‌دیدگان وطن و افرادی که برای اعتلای آن سرزمین جان خود را از دست داده‌اند و فرزندان آن‌ها، خدمات متعددی ارائه می‌شود که شامل تدوین برنامه‌های آموزشی تحصیلی و پرداخت کمک‌هزینه تحصیلی برای همسران و فرزندان کهنه‌سربازان و همسران و فرزندان و فرزندخواندگان قربانیان جنگ، برگزاری دوره‌های آمادگی ورود به دانشگاه و آموزش فنی و حرفه‌ای و کارآموزی با اعطای مدرک دیپلم فنی و حرفه‌ای، دوره‌های مکاتباتی و دوره‌های منتج به اخذ گواهینامه یا مدرک دیپلم برای نظامیان و کهنه‌سربازان به‌منظور گذار موفقیت‌آمیز از زندگی نظامی به زندگی مدنی. باین‌همه، در این کشور برای معلولان جنگی سهمیه خاصی برای ورود به دانشگاه‌ها در نظر گرفته نشده است.</p>	<p>– ورود و تحصیل رایگان در دانشگاه‌ها</p> <p>– ارائه برنامه مشاوره‌ای</p> <p>– برگزاری دوره‌های آمادگی ورود به دانشگاه</p> <p>– ارائه مدرک دیپلم حرفه‌ای و تکنیکی</p> <p>– تدوین برنامه‌های آموزشی تحصیلی</p> <p>– پرداخت کمک‌هزینه تحصیلی</p> <p>– برگزاری دوره‌های آمادگی ورود به دانشگاه</p> <p>– آموزش فنی و حرفه‌ای و کارآموزی</p>
	<p>• در کشور انگلیس آژانس امور کهنه‌سربازان انگلیس برای آموزش و تحصیل کهنه‌سربازان معلول و مجروح و فرزندان آن‌ها برنامه‌های خاصی دارد که عبارت‌اند از: پذیرش بدون کنکور در دانشگاه‌ها و آموزشگاه‌های فنی دولتی، پرداخت کمک‌هزینه تحصیلی دولت به دانشجویان و کارآموزی مجانی در محل کار و در کلاس به‌منظور ارتقای مهارت کار با حفظ ۱۰۰ درصد حقوق طی تمام دوره آموزش.</p>	<p>– پذیرش بدون کنکور در دانشگاه‌ها و آموزشگاه‌های فنی دولتی</p> <p>– پرداخت کمک‌هزینه تحصیلی</p> <p>– کارآموزی مجانی در محل کار</p>
<p>دنوف و شول^{۲۰} (۲۰۱۹)</p>	<p>• نتایج این پژوهش نشان داد عواملی مانند پرورش رویکرد خانواده، توجه دقیق به زمینه محیط و فرهنگ، در کنار تأکید بر پیوند هنرها و مشارکت در تمرین‌های مددکاری اجتماعی، می‌توان مشارکت‌های کلیدی مددکاری اجتماعی را در تحقیقات، موثر و مفید دانست، که متأسفانه اغلب نادیده گرفته می‌شود.</p>	<p>– پرورش رویکرد خانواده</p> <p>– توجه به زمینه و فرهنگ</p> <p>– پیوند هنرها</p> <p>– مددکاری اجتماعی</p>

۳. متخصصان و مدیران ارشد و میانی و دست‌اندرکاران

جدول ۴. ابعاد و مؤلفه‌های خدمات آموزشی و پرورشی براساس نظر متخصصان و مدیران ارشد و میانی و دست‌اندرکاران

منابع	مفاهیم	کدباز
مصاحبه‌شونده کد ۱	<ul style="list-style-type: none"> • خدمات برای دانش‌آموزان طرح شاهد و ایثارگران در سه قالب مدارس شاهد و طرح پراکنده و مدارس ایثارگران در آموزش و پرورش سیاست‌گذاری و اجرا می‌شود. خدمات ویژه مدارس شاهد عبارت‌اند از: • علاوه بر اعمال برنامه‌ها و سیاست‌های نظام رسمی آموزش و پرورش در قالب درس ملی، برگزاری کلاس‌هایی برای درس مکمل و تقویتی و پیش‌نیاز برای ارتقای کیفیت تحصیلی فرزندان طرح شاهد و ایثارگران. • استفاده از آموزگاران و دبیران مجرب و اختصاص فضاهای آموزشی کیفی • تفویض اختیار حداکثری به مدیر و شورای مدرسه برای سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، اجرا و ارزیابی فعالیت‌ها در قالب اصول سند تحول و برنامه‌های مصوب آموزش و پرورش • از آنجاکه دانش‌آموزان هدف برای ارتقای تحصیلی نیاز به خدمات پیشگیرانه و پشتیبانی و تکمیلی دارند، این نوع خدمات از طریق فرایندهای مشاوره‌ای بالینی کلینیکی، خدمات تقویت بنیه علمی، و خدمات فعالیت‌های مهارت‌آموزی ارائه می‌شوند. 	<ul style="list-style-type: none"> - ساعت درس مکمل - ساعت فعالیت تقویتی - کلاس‌های پیش‌نیاز - استفاده از آموزگاران و دبیران مجرب - اختصاص فضاهای آموزشی کیفی - تفویض اختیار سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، اجرا و ارزیابی فعالیت‌ها به مدیر و شورای مدرسه - خدمات پیشگیرانه - خدمات مشاوره‌ای - خدمات بالینی کلینیکی - خدمات پشت‌یبانی و تکمیلی - خدمات تقویت بنیه علمی - خدمات فعالیت‌های مهارت‌آموزی
مصاحبه‌شونده کد ۲	<ul style="list-style-type: none"> • در ایران براساس فرمان رهبر انقلاب اسلامی در زمان جنگ تحمیلی عراق علیه ایران به فرزند و همسر شهید، به جانباز و فرزند و همسر ایشان و همچنین به آزاده و فرزند و همسر او خدمات آموزشی به شرح ذیل ارائه می‌شود: (الف) پرداخت کمک‌شهریه تحصیلی دانش‌آموزان (ب) تقویت بنیه علمی دانش‌آموزانی که به تقویت علمی نیاز دارند (ج) پرداخت هزینه ایاب‌وذهاب و خرید وسایل (د) تشویق دانش‌آموزان ممتاز (و) مشاوره و هدایت تحصیلی 	<ul style="list-style-type: none"> - کمک‌شهریه تحصیلی - تقویت بنیه علمی - پرداخت هزینه ایاب‌وذهاب - پرداخت هزینه خرید وسایل - تشویق دانش‌آموزان ممتاز - مشاوره و هدایت تحصیلی

متناسب با منابع سه‌گانه فوق، در این پژوهش ۴۲۶ کد باز شناسایی شد که در قالب ۸۵ کد محوری و هفت کد انتخابی (خدمات آموزشی، خدمات پرورشی فرهنگی، خدمات مشاوره‌ای و روان‌شناختی، خدمات تربیت‌بدنی و تندرستی، خدمات مالی، خدمات نیروی انسانی و خدمات فضا و تجهیزات) به شرح ذیل (جدول ۵) تنظیم شد.

جدول ۵. کدهای انتخابی و محوری موضوع

کد محوری	کد انتخابی
خدمات مرتبط با برنامه‌های درسی رسمی	
	۱. خدمات آموزشی
۱. برگزاری کلاس‌های جبرانی	
۲. ارائه خدمات مکمل و ساعت‌های آموزشی بیشتر	
۳. برگزاری کلاس‌های پیشرفته	
۴. ارائه خدمات خاص طرح پراکنده	
۵. ارائه یک نوبت امتحانی بیشتر	
۶. تحصیل در سال سوم، در صورت دو سال مردودی	
۷. شرکت در امتحان بدون ارائه مدرک	
۸. برگزاری کلاس‌های آموزشی و تقویتی برای بازماندگان تا دانشگاه	
خدمات مرتبط با فوق برنامه‌های درسی	
۹. برگزاری جشنواره‌ها و المپیادهای علمی	
۱۰. برگزاری کلاس‌ها و اردوهای علمی	
۱۱. برگزاری مسابقات تحقیق و پژوهش	
۱۲. تهیه و توزیع جزوه‌های کمک آموزشی و مجلات رشد	
۱۳. برگزاری مسابقات علمی	
۱۴. ارائه برنامه‌های آموزشی نگارش و دوره‌های مکاتبات و نامه‌نگاری	
۱۵. برگزاری دوره‌های تدریس خصوصی	
۱۶. فراهم کردن فرصت مطالعه خارج از کلاس درس	
۱۷. برگزاری دوره‌های آمادگی برای ورود به دانشگاه	
۱۸. برگزاری کلاس‌های تقویتی کنکور	
۱۹. برگزاری مشاوره تحصیلی و انتخاب رشته	
۲۰. برگزاری آموزش مهارت فنی و حرفه‌ای	

جدول ۵. (ادامه)

کد انتخابی	کد محوری	
	۲۱. برگزاری آموزش مهارت و تکنیک‌های تخصصی	
	۲۲. پذیرش بدون کنکور به دانشگاه‌ها و مؤسسات عالی	
	۲۳. اختصاص سهمیه ورودی به دانشگاه و مؤسسات عالی	
	۲۴. اضافه کردن ۱۰ درصد نمره جبرانی برای ورود به دانشگاه و مؤسسات	
	۲۵. برگزاری دوره‌های آموزش کارآفرینی و کارآموزی برای راهداری یا توسعه کسب و کارهای کوچک	
	۲۶. ارائه امتیازات ویژه‌گزینه‌های رشته‌های تحصیلی	
	۲۷. اعطای بورسیه تحصیل در خارج از کشور	
	۲۸. برگزاری دوره‌های آموزشی شغلی برای یافتن شغل	
۲. خدمات پرورشی فرهنگی	۲۹. ترویج فرهنگ نماز خصوصاً در مساجد	
	۳۰. برگزاری دوره‌های آموزشی برای تقویت و تحکیم مبانی اعتقادی رشد فضایل اخلاقی	
	۳۱. برگزاری جشن عبادت	
	۳۲. آموزش روش‌های صحیح مطالعه	
	۳۳. برگزاری کلاس‌های متعدد قرآنی	
	۳۴. برگزاری دوره‌های آموزش آرامش روان‌شناختی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی	
	۳۵. آموزش فعالیت‌های مختلف هنری	
	۳۶. برگزاری برنامه‌های شادی‌بخش و نشاط‌آور	
	۳۷. برگزاری جشنواره‌ها و مسابقات فرهنگی هنری	
	۳۸. برگزاری مسابقات کتاب‌خوانی	
	۳۹. برگزاری کلاس‌های فوق‌برنامه پیش‌تازان و فرزندان	
	۴۰. برگزاری مناسبت‌ها و جشن‌های ملی و مذهبی	
	۴۱. برگزاری برنامه‌هایی برای رشد سیاسی و اجتماعی	
	۴۲. برگزاری برنامه‌هایی برای تربیت، تهذیب، رشد و تعالی فرهنگ	
	۴۳. برگزاری برنامه‌هایی برای تقویت روحیه مشارکت جمعی	
	۴۴. برگزاری جشنواره‌ها و المپیادهای فرهنگی	
	۱.	

جدول ۵. (ادامه)

کد انتخابی	کد محوری	
	۱. ۴۵. برگزاری برنامه‌هایی برای تقویت فرهنگ کتاب‌خوانی	
	۱. ۴۶. برگزاری جلسات آموزش خانواده	
	۱. ۴۷. اجرای طرح‌های حافظ‌خوانی و گلستان‌خوانی و...	
	۱. ۴۸. برگزاری یادواره شهدا	
	۱. ۴۹. برگزاری برنامه‌های اردویی تفریحی سالانه	
	۱. ۵۰. برگزاری اردوهای زیارتی و راهیان	
	۱. ۵۱. برگزاری برنامه‌هایی برای دیدار با خانواده شاهد و ایثارگر	
	۳. خدمات مشاوره‌ای و روان‌شناختی	۱. ۵۲. شناسایی و رفع مشکلات روحی و روانی
۱. ۵۳. تنظیم پرونده مشاوره‌ای و تربیتی و تحصیلی		
۱. ۵۴. هدایت تحصیلی و شغلی		
۱. ۵۵. ارائه مشاوره و مددکار برای کمک به تقویت اعتماد به نفس		
۱. ۵۶. کشف استعدادها و توانایی‌های بالقوه دانش‌آموزان		
۱. ۵۷. معرفی به پزشکان و روان‌پزشکان متخصص برای ارائه خدمات بالینی کلینیکی		
۱. ۵۸. برگزاری دوره آموزش مهارت‌های اجتماعی		
۱. ۵۹. برگزاری دوره آموزش راهبردهای تنظیم هیجان		
۱. ۶۰. اجرای برنامه‌هایی برای شناسایی و رفع نقاط ضعف دانش‌آموزان		
۱. ۶۱. ارائه مشاوره مستمر به دانش‌آموزان و خانواده‌ها		
۱. ۶۲. اجرای برنامه‌هایی برای تأمین و ارتقای بهداشت روان		
۴. خدمات تربیت‌بدنی و تندرستی		۱. ۶۳. انجام فعالیت‌های ورزشی
		۱. ۶۴. برگزاری کلاس‌های ورزشی
		۱. ۶۵. اجرای مسابقات ورزشی
	۱. ۶۶. برگزاری جشنواره‌ها و المپیادهای ورزشی	

جدول ۵. (ادامه)

کد انتخابی		کد محوری
۵	خدمات مالی	۱. ۶۷ پرداخت کمک‌هزینه تحصیلی
		۱. ۶۸ پرداخت کمک‌هزینه ایاب‌وذهاب
		۱. ۶۹ فراهم کردن شرایط رایگان تا مدارج عالی برای فرزندان شهدا و ایثارگران
		۱. ۷۰ پرداخت پاداش ویژه به معلمان
		۱. ۷۱ پرداخت هزینه اسکان و تغذیه
		۱. ۷۲ پرداخت هزینه خرید وسایل
		۱. ۷۳ توانمندسازی مالی مدارس
		۱. ۷۴ پرداخت کمک‌سراشته آموزشی
		۱. ۷۵ پرداخت کمک مالی به خانواده‌های دانش‌آموزان
۶	خدمات نیروی انسانی	۱. ۷۶ تخصیص مدیر و کادر اجرایی، آموزگاران و دبیر مجرب و متعهد به مدارس جامعه هدف
		۱. ۷۷ تخصیص مربی بهداشت به مدارس جامعه هدف
		۱. ۷۸ تخصیص مشاور متخصص به مدارس جامعه هدف
۷	خدمات فضا و تجهیزات	۱. ۷۹ ایجاد فضاهای آموزشی متمرکز (مجمع‌های شبانه‌روزی)
		۱. ۸۰ ارائه تجهیزات هوشمندسازی به مدارس جامعه هدف
		۱. ۸۱ تدارک و تجهیز فضاهای آموزشی نیمه‌متمرکز (شاهد و ایثارگران)
		۱. ۸۲ ارائه تجهیزات آزمایشگاهی به مدارس جامعه هدف
		۱. ۸۳ استمرار و تقویت و کیفیت‌بخشی مدارس بزرگسالان ایثارگر
		۱. ۸۴ استمرار و تقویت و کیفیت‌بخشی مدارس شاهد
		۱. ۸۵ ارائه وسایل آموزشی و کمک آموزش به مدارس جامعه هدف

سؤال دوم: برای ارائه خدمات آموزشی و پرورشی به فرزندان دانش‌آموز شهدا و جانبازان

و ایثارگران در ایران چه الگویی می‌توان ترسیم کرد؟

با در نظر گرفتن کدهای محوری و انتخابی فوق، الگوی ارائه خدمات آموزشی و پرورشی به فرزندان

دانش‌آموز شهدا و جانبازان و ایثارگران در ایران در قالب شکل ۱ ترسیم شد.

تدوین الگوی ارائه خدمات آموزشی و پرورشی به فرزندان دانش آموز شهدا و جانبازان و ایثارگران در ایران

شکل ۱. الگوی اولیه ارائه خدمات آموزشی و پرورشی به فرزندان دانش آموز شهدا و جانبازان و ایثارگران در ایران

نتیجه گیری

ارائه خدمات آموزشی و پرورشی به فرزندان دانش آموز شهدا و جانبازان و ایثارگران از موضوعات مهم و محوری اکثر کشورهای جهان است و خدمات گوناگونی به این کودکان و نوجوانان ارائه می‌شود؛ اما به این موضوع که با چه الگویی می‌توان تصویری مناسب و جامع از این خدمات ترسیم کرد تا خدمات متنوعی ارائه شود، توجه کمتری شده است. بنابراین، پژوهشگران این پژوهش درصدد بودند الگویی مناسب برای انجام این کار ارائه دهند؛ به همین منظور از منابع گوناگون، داده‌های لازم را گردآوری و داده‌ها را با کدگذاری

باز و محوری و انتخابی تحلیل کردند. براساس نتیجه این تحلیل، ۴۲۶ کد باز و ۸۵ کد محوری و هفت کد انتخابی (خدمات آموزشی، خدمات پرورشی فرهنگی، خدمات مشاوره‌ای و روان‌شناختی، خدمات تربیت‌بدنی و تندرستی، خدمات مالی، خدمات نیروی انسانی و خدمات فضا و تجهیزات) شناسایی و استخراج شدند و درنهایت الگوی مذکور ترسیم شد.

این الگو برآمده از منابع متعدد به‌ویژه مبانی نظری و علمی است؛ بنابراین نتایج آن با یافته‌های پژوهش‌های متعدد به شرح زیر همسوست.

الف) ارائه خدمات آموزشی با یافته‌های مروت و نظری (۱۴۰۰) مبنی بر آموزش کارآفرینی، تدوین برنامه‌های آموزشی تحصیلی، برگزاری دوره‌های آمادگی ورود به دانشگاه، آموزش فنی‌وحرفه‌ای و کارآموزی، کارآموزی مجانی در محل کار، ادامه تحصیل در مقاطع عالی، آموزش مهارت و تکنیک‌های تخصصی؛ و با یافته‌های ضیایی (۱۳۹۱) در زمینه امکان تحصیل در سال سوم در صورت دو سال مردودی پشت سرهم، ارائه برنامه‌های آموزشی نگارش و دوره‌های مکاتبات و نامه‌نگاری، برگزاری دوره‌هایی به‌منظور اخذ گواهینامه یا مدرک دیپلم، برگزاری دوره‌های آمادگی ضروری برای ورود به دانشگاه، کارآموزی یا برنامه‌های آموزش شغلی، برگزاری دوره‌های آموزش کارآفرینی؛ و همچنین با یافته‌های داریاپور و همکاران (۱۳۷۷) درخصوص برگزاری کلاس‌های آزاد برای مهارت‌آموزی و با یافته‌های شاوردی (۱۳۸۶) درخصوص افزودن ۵ درصد نمره جبرانی برای ورود به دانشگاه‌های غیردولتی فرزندان جان‌باختگان و نظامیان، و همچنین با یافته‌های سرایداران و همکاران (۱۳۹۶) مبنی بر آموزش برای به‌دست‌آوردن شغل همسوست.

ب) ارائه خدمات پرورشی فرهنگی با یافته‌های فرشاد و همکاران (۱۳۹۴) درخصوص آرامش روان‌شناختی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی و با یافته‌های دنوف و شول (۲۰۱۹) درخصوص روش رویکرد خانواده و توجه به زمینه و فرهنگ و پیوند هنرها همسوست.

ج) ارائه خدمات مشاوره‌ای و روان‌شناختی با یافته‌های مروت و نظری (۱۴۰۰) مبنی بر ارائه برنامه‌های مشاوره‌ای؛ با یافته‌های سرایداران و همکاران (۱۳۹۶) درخصوص برگزاری دوره‌های مشاوره؛ با یافته‌های فرشاد و همکاران (۱۳۹۴) درخصوص آرامش روان‌شناختی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی، بهزیستی و روان‌شناختی؛ و همچنین با یافته‌های محمدخانی و همکاران (۱۳۹۸) در زمینه باورهای فراشناختی، سبک‌های دل‌بستگی، راهبردهای تنظیم هیجان همخوانی دارد.

د) ارائه خدمات مالی با یافته‌های آهنگیان (۱۳۹۲) مبنی بر منابع مالی مناسب؛ با یافته‌های معدنی و پیرخائفی (۱۳۸۱) در خصوص تحصیل رایگان همسر و فرزندان جانبازان و شهدا؛ با یافته‌های مروت و نظری (۱۴۰۰) در زمینه ورود و تحصیل رایگان در دانشگاه‌ها، پرداخت کمک‌هزینه تحصیلی، کمک مالی؛ با یافته‌های سرایداران و همکاران (۱۳۹۶) درباره تحصیل نیمه‌رایگان و رایگان، استفاده رایگان و نیمه‌رایگان کودکان زیر شش سال از مهدکودک‌ها، پرداخت هزینه تحصیلی، پرداخت شهری، پرداخت تمام هزینه‌های تحصیلی در مدارس و دانشگاه‌ها؛ با یافته‌های ضیایی (۱۳۹۱) در خصوص پرداخت هزینه اسکان و تغذیه؛ و همچنین با یافته‌های داریاپور و همکاران (۱۳۷۷) در خصوص کمک مالی همسوست.

ه) ارائه خدمات نیروی انسانی با یافته‌های آهنگیان (۱۳۹۲) در خصوص منابع انسانی مجرب و منابع مالی مناسب همخوانی دارد.

و) خدمات فضا و تجهیزات با یافته‌های معدنی و پیرخائفی (۱۳۸۱) مبنی بر تأسیس مجتمع‌های شبانه‌روزی همسویی دارد.

● پیشنهادها ●

با توجه به یافته‌های به‌دست‌آمده، اگر مسئولیت ارائه همه این خدمات به‌عهده یک یا دو دستگاه واگذار شود، امکان اجرای تمامی خدمات به فرزندان عزیز شهدا و جانبازان و ایثارگران به‌صورت جامع و کامل مقدور نیست؛ بنابراین، پیشنهاد می‌شود دستگاه‌های مرتبط از جمله وزارت آموزش و پرورش، بنیاد شهید و امور ایثارگران، وزارت علوم و تحقیقات و فناوری، سازمان فنی و حرفه‌ای کشور، ستاد کل نیروهای مسلح (بخش امور ایثارگران)، سازمان بسیج (بسیج دانش‌آموزی) و حتی سایر سازمان‌های دولتی و مؤسسات و نهادهای مردمی همانند کشورهای بی که بخشی از خدمات را به مؤسسات و نهادها با حمایت دولت واگذار کرده‌اند با جدیت لازم سپرده شود.

افزون‌براین، متناسب با یافته‌های این پژوهش و الگوی ارائه‌شده پیشنهاد می‌شود این الگو در سازمان‌های مرتبط با ارائه خدمات به فرزندان دانش‌آموز شهدا و جانبازان و ایثارگران ملاک عمل قرار گیرد تا بتوان تقسیم کار ملی به‌شرح زیر بین آن‌ها صورت گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود برای رسیدگی مناسب‌تر و ارائه خدمات ویژه به جامعه هدف در امور آموزشی و پرورشی، تا حد امکان در برخی از مناطق کشور این خدمات به‌صورت مجتمع‌های شبانه‌روزی ارائه شود.

جدول ۶. تقسیم کار ملی ارائه خدمات به فرزندان خانواده‌های شهدا و جانبازان و رزمندگان

سازمان	خدمات قابل ارائه
<p>۱. آموزش و پرورش</p>	<p>● استمرار و تقویت و کیفیت‌بخشی مدارس شاهد^{۸۵}؛ استمرار و تقویت و کیفیت‌بخشی مدارس بزرگسالان ایثارگر^{۸۶}؛ برگزاری کلاس‌های جبرانی؛ ارائه خدمات مکمل و ساعات آموزشی بیشتر؛ برگزاری کلاس‌های پیشرفته؛ ارائه خدمات خاص طرح پراکنده^{۸۷}؛ ارائه یک نوبت امتحانی بیشتر تحصیل در سال سوم در صورت دو سال مردودی؛ شرکت در امتحان بدون ارائه مدرک؛ برگزاری کلاس‌های آموزشی و تقویتی برای بازماندگان تا دانشگاه؛ ارائه خدمات مرتبط با فوق برنامه‌های درسی؛ برگزاری جشنواره‌ها و المپیادهای علمی؛ برگزاری کلاس‌ها و اردوهای علمی؛ برگزاری مسابقات تحقیق و پژوهش؛ تهیه و توزیع جزوات کمک‌آموزشی و مجلات رشد؛ برگزاری مسابقات علمی؛ ارائه برنامه‌های آموزشی نگارش و دوره‌های مکاتبات و نامه‌نگاری؛ برگزاری دوره‌های تدریس خصوصی^{۸۸}؛ ایجاد فرصت مطالعه خارج از کلاس درس؛ برگزاری کلاس‌های تقویتی کنکور^{۸۹}؛ برگزاری مشاوره تحصیلی و انتخاب رشته؛ تخصیص مدیر و کادر اجرایی، آموزگاران و دبیر مجرب و متعهد به مدارس جامعه هدف؛ تخصیص مربی بهداشت به مدارس جامعه هدف؛ تخصیص مشاور متخصص به مدارس جامعه هدف؛ ترویج فرهنگ نماز به ویژه در مساجد؛ برگزاری دوره‌های آموزشی برای تقویت و تحکیم مبانی اعتقادی و رشد فضایل اخلاقی؛ برگزاری جشن عبادت؛ آموزش روش‌های صحیح مطالعه؛ برگزاری کلاس‌های متعدد قرآنی؛ برگزاری دوره‌های آموزش آرامش روان‌شناختی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی؛ آموزش فعالیت‌های مختلف هنری؛ برگزاری برنامه‌های شادی‌بخش و نشاط‌آور؛ برگزاری جشنواره‌ها و مسابقات فرهنگی - هنری؛ برگزاری مسابقات کتاب‌خوانی؛ برگزاری کلاس‌های فوق برنامه پیش‌تازان و فرزندان؛ برگزاری مناسبت‌ها و جشن‌های ملی - مذهبی؛ برگزاری برنامه‌هایی برای رشد سیاسی و اجتماعی؛ برگزاری برنامه‌هایی برای تربیت، تهذیب، رشد و تعالی فرهنگ؛ برگزاری برنامه‌هایی برای تقویت روحیه مشارکت جمعی؛ برگزاری جشنواره‌ها و المپیادهای فرهنگی؛ برگزاری برنامه‌هایی برای تقویت فرهنگ کتاب‌خوانی؛ برگزاری جلسات آموزش خانواده؛ اجرای طرح‌های حافظ‌خوانی و گلستان‌خوانی و...؛ برگزاری یادواره شهدا^{۹۰}؛ برگزاری برنامه‌های اردویی - تفریحی سالانه؛ برگزاری اردوهای زیارتی و راهیان^{۹۱}؛ برگزاری برنامه‌هایی برای دیدار با خانواده شاهد و ایثارگر^{۹۲}؛ شناسایی و رفع مشکلات روحی و روانی؛ تنظیم پرونده مشاوره‌ای (تربیتی و تحصیلی)؛ هدایت تحصیلی و شغلی؛ ارائه مشاوره مددکار برای کمک به تقویت اعتمادبه‌نفس^{۹۳}؛ کشف استعدادها و توانایی‌های بالقوه دانش‌آموزان؛ معرفی به پزشکان و روان‌پزشکان متخصص برای ارائه خدمات بالینی کلینیکی؛ برگزاری دوره آموزش مهارت‌های اجتماعی؛ برگزاری دوره آموزش راهبردهای تنظیم هیجان؛ اجرای برنامه‌هایی برای شناسایی و رفع نقاط ضعف دانش‌آموزان؛ ارائه مشاوره مستمر به دانش‌آموزان و خانواده‌ها؛ اجرای برنامه‌هایی برای تأمین و ارتقای بهداشت روان؛ انجام فعالیت‌های ورزشی؛ برگزاری کلاس‌های ورزشی؛ اجرای مسابقات ورزشی؛ برگزاری جشنواره‌ها و المپیادهای ورزشی؛ ارائه وسایل آموزشی و کمک‌آموزشی به مدارس جامعه هدف.</p>

جدول ۶. (ادامه)

خدمات قابل ارائه	سازمان
<ul style="list-style-type: none"> استمرار و تقویت و کیفیت‌بخشی مدارس شاهد؛ ارائه خدمات خاص طرح پراکنده؛ پرداخت کمک‌هزینه تحصیلی؛ پرداخت کمک‌هزینه ایاب‌وذهاب؛ پرداخت پاداش ویژه به معلمان؛ پرداخت هزینه اسکان و تغذیه؛ پرداخت هزینه خرید وسایل؛ توانمندسازی مالی مدارس؛ پرداخت کمک‌سرنانه آموزشی؛ پرداخت کمک مالی به خانواده‌های دانش‌آموزان؛ برگزاری یادواره شهدا؛ برگزاری برنامه‌هایی برای دیدار با خانواده شاهد و ایثارگر؛ تهیه و توزیع جزوات کمک‌آموزشی و مجلات رشد؛ برگزاری کلاس‌های تقویتی کنکور؛ برگزاری مشاوره تحصیلی و انتخاب رشته؛ هدایت تحصیلی و شغلی؛ ارائه مشاوره مددکار برای کمک به تقویت اعتمادبه‌نفس؛ برگزاری دوره‌های آموزش کارآفرینی و کارآموزی برای راهاندازی یا توسعه کسب‌وکارهای کوچک؛ برگزاری دوره‌های تدریس خصوصی. 	<p>۲. بنیاد شهید امور ایثارگران</p>
<ul style="list-style-type: none"> اعطای بورسیه تحصیلی در خارج از کشور؛ پذیرش بدون کنکور به دانشگاه و مؤسسات عالی؛ اختصاص سهمیه ورودی به دانشگاه و مؤسسات عالی؛ افزودن ۱۰ درصد نمره جبرانی برای ورود به دانشگاه و مؤسسات؛ برگزاری دوره‌های آمادگی برای ورود به دانشگاه؛ برگزاری جشنواره‌های المپیادهای علمی؛ ارائه امتیازات ویژه گزینش رشته‌های تحصیلی. 	<p>۳. وزارت علوم تحقیقات</p>
<ul style="list-style-type: none"> برگزاری دوره‌های آموزشی شغلی برای یافتن شغل؛ برگزاری آموزش مهارت فنی و حرفه‌ای؛ برگزاری آموزش مهارت و فن‌های تخصصی؛ برگزاری دوره‌های آموزش کارآفرینی و کارآموزی برای راهاندازی یا توسعه کسب‌وکارهای کوچک. 	<p>۴. سازمان فنی و حرفه‌ای کشور</p>
<ul style="list-style-type: none"> استمرار و تقویت و کیفیت‌بخشی مدارس بزرگسالان ایثارگر؛ توانمندسازی مالی مدارس؛ پرداخت کمک‌سرنانه آموزشی. 	<p>۵. ستاد کل نیروهای مسلح</p>
<ul style="list-style-type: none"> برگزاری اردوهای زیارتی و راهیان؛ برگزاری یادواره شهدا؛ برگزاری برنامه‌هایی برای دیدار با خانواده شاهد و ایثارگر. 	<p>۶. بسیج دانش‌آموزی</p>

* علامت ستاره نشان‌دهنده خدماتی است که دستگاه‌های دیگر در آن نوع خدمت مشارکت دارند.

منابع
REFERENCES

- احمدزاده، غلامحسین و ملکبان، آزاده. (۱۳۸۲). مقایسهٔ پرخاشگری و اضطراب و رشد اجتماعی در فرزندان نوجوان جانبازان (PTSD) و نوجوانان غیرفرزند جانباز شهرستان اصفهان. یافته، ۵(۱۹)، ۶۷-۶۳.
- اسماعیلی، مریم. (۱۳۹۴). مقایسهٔ اثربخشی مداخلهٔ متمرکز بر تروما و آموزش مهارت‌های اجتماعی بر توانایی و مشکلات رفتاری دختران شاهد و اینترگر. پژوهش‌های علوم شناختی و رفتاری، ۵(۲)، ۱۲۷-۱۴۲.
- آهنچیان، محمدرضا. (۱۳۹۲). مدیریت کیفیت در مدارس شاهد و اینترگر: بررسی عوامل بازدارنده و پیش‌برندهٔ کیفیت خدمات آموزشی و معرفی مدل مطلوب. پژوهش‌های آموزش و یادگیری، ۳(۳)، ۲۱۷-۲۳۰.
- بازگان هرندی، عباس. (۱۳۹۳). ارزشیابی آموزشی. سمت.
- جانعلی‌زاده‌چوب‌بستی، حیدر و پازوکی‌نژاد، زهرا. (۱۳۹۴). تحلیلی جامعه‌شناختی از پنهان‌سازی هویت اینترگری در دانشگاه مازندران. مطالعات ملی، ۶۲(۱۶)، ۳۷-۵۸.
- جوکار، عبدالرسول و کریمی، باباجان. (۱۳۸۰). بررسی میزان مطالعه و کتاب‌خوانی فرزندان شاهد شیرازی در مدارس متوسطهٔ شاهد و دانشگاه‌های دولتی شیراز و ارائهٔ راهکارهای مناسب در تقویت آن. دانشور، ۹(۳۶)، ۳۵-۴۴.
- جهان‌تاب، اسحاق. (۱۳۹۷). بررسی رابطهٔ مهارت‌های سه‌گانهٔ معلمان طرح پراکنده با انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان طرح پراکندهٔ شاهد منطقهٔ شانزده آموزش و پرورش شهر تهران سال ۹۷-۹۶. پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد واحد شهرری.
- داریاپور، زهرا، کتابی، محمود و طالبی، هوشنگ. (۱۳۷۷). جایگاه سنت و مدرنیته در نظام ارزشی جوانان و بزرگسالان شهر تهران. روانشناسی بالینی و شخصیت، ۱(۱)، ۲۵-۴۰.
- رزاقی، محمدرضا. (۱۳۹۶). دستور دفتر مقام معظم رهبری جهت مشکلات مدارس شاهد. پایگاه داده: isna.ir/xd2M4n
- سسریداران، محمدحسین، سیپهری‌منش، مرضیه، شکری زاده، طاهره و موسوی، سیدمحمدهادی. (۱۳۹۶). گذری بر سرنوشت سربازان جنگ در ملل مختلف. نامهٔ پارسی.
- سلطانی، مریم و درتاج، فریبرز. (۱۳۹۷). مقایسهٔ اضطراب اجتماعی و عزت‌نفس دانش‌آموزان شاهد و غیرشاهد، آموزش. مشاوره و روان‌درمانی، ۷(۲۸)، ۲۹-۱۹.
- شاورودی، تهمینه. (۱۳۸۶). چگونگی خدمات‌رسانی به بازماندگان و قربانیان جنگ در سایر ملل. <https://navideshahed.com/fa/news/35215>
- شورای عالی انقلاب فرهنگی. (۱۳۸۵). اساسنامهٔ طرح شاهد. <https://sccr.ir/pro/1860>
- ضیایی، عبدالحمید. (۱۳۹۱). بررسی تحلیلی تطبیقی عملکرد سازمان‌های جهانی و کشورها در خدمت‌رسانی به خانواده‌های قربانیان جنگ. پژوهشگاه علوم و معارف اسلامی دفاع مقدس. <http://www.dscc.ir/View/article.aspx?id=3262>
- عبادی، رحیم. (۱۳۷۴). تعلیم و تربیت فرزندان شاهد از دیدگاه حضرت امام خمینی. مؤسسهٔ تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- فرشاد، محمدرضا، کلاترکوشه، سید محمد و فرحبخش، کیومرث. (۱۳۹۴). اثربخشی آموزش آرامش روان‌شناختی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی بر بهزیستی روان‌شناختی دانش‌آموزان پسر مدارس شاهد. اسلام و سلامت، ۱(۴)، ۴۸-۴۱.
- کفراشی، محمدحسین، حسن‌مرادی، نرگس و معظمی، مجتبی. (۱۴۰۱). بررسی تطبیقی ارائهٔ خدمات آموزشی و پرورشی به فرزندان شهید، جانبازان، جانبازان و رزمندگان در کشورهای مختلف. مطالعات آموزشی و آموزشگاهی، ۱۱(۲)، ۶۵۳-۶۲۵.
- کاظمی، آمنه سادات، بنی‌جمالی، شکوه‌السادات، احدی، حسن و فرخی، نورعلی. (۱۳۹۱). بررسی اثربخشی آموزش راهبردهای شناختی-رفتاری در کاهش علائم اختلال استرس پس از ضربهٔ ثانویه (STSD) و مشکلات روان‌شناختی همسران جانبازان مبتلابه PTSD مزمین ناشی از جنگ تحمیلی. علوم پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی، ۲(۲)، ۱۲۲-۱۲۹.
- مجلس شورای اسلامی. (۱۳۹۲). قانون جامع خدمات‌رسانی به اینترگران. <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/840522>
- مجلس شورای اسلامی. (۱۳۹۶). قانون برنامهٔ ششم توسعهٔ اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران. <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1014547>
- محمدخانی، شهرام، حسینی، جعفر، اکبری، مهدی و یزدان‌پناه، انسیه. (۱۳۹۸). نقش واسطه‌ای راهبردهای تنظیم هیجان در رابطهٔ بین باورهای فراشناختی و سبک‌های دل‌بستگی با رفتارهای پرخطر فرزندان نوجوان جانبازان اعصاب و روان جنگ ایران و عراق. روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران، ۲۵(۴)، ۳۹۶-۴۱۱.
- مروت، برزو و نظری، خسرو. (۱۴۰۰). تکریم رزمندگان و بازماندگان جنگ در ایران و سایر ملل. انتشارات دانشگاه فرهنگیان.
- معدنی، سعید و پیرخانی، علیرضا. (۱۳۸۱). بررسی چگونگی تکریم از رزمندگان و اینترگران جنگ در سایر ملل. نشر شاهد.
- وزارت آموزش و پرورش. (۱۳۹۰). دستورالعمل برنامهٔ هفتگی و ساعات کار مدارس شاهد. <https://shahed.medu.ir/fa/pages/3008>
- وزارت آموزش و پرورش. (۱۳۹۳). دستورالعمل طرح پراکندهٔ شاهد. <https://shahed.medu.ir/fa/pages/2429>
- وزارت آموزش و پرورش. (۱۳۹۳). دستورالعمل سامان‌دهی نیروی انسانی طرح شاهد. <https://shahed.medu.ir/fa/pages/3008>

- وزارت آموزش و پرورش. (۱۳۹۶). مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش. <https://www.sce.ir>
- وزارت آموزش و پرورش. (۱۳۸۹). دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش. <https://www.Sce.ir>
- هولستی، آل. آر. (۱۳۷۳). تحلیل محتوا در علوم اجتماعی و انسانی (ترجمه نادر سالارزاده امیری). انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی
- هومن، حیدرعلی. (۱۳۸۵). راهنمای عملی پژوهش کیفی. سمت.

- Creswell, J. W., Klassen, A. C., Plano Clark, V. L., & Smith, K. C. (2011). *Best practices for mixed methods research in the health sciences*. Office of Behavioral and Social Sciences Research. https://www.csun.edu/sites/default/files/best_prac_mixed_methods.pdf.
- Denov, M., & Shevell, M. C. (2019). Social work practice with war-affected children and families: the importance of family, culture, arts, and participatory approaches. *Journal of family social work*, 22(1), 1-16. <https://doi.org/10.1080/10522158.2019.1546809>
- Elliott, T. R., & Shewchuk, R. M. (1995). Social support and leisure activities following severe physical disability: testing the mediating effects of depression. *Basic and Applied Social Psychology*, 16(4), 471-487.
- Forrest, W., Edwards, B., & Daraganova, G. (2018). The intergenerational consequences of war: anxiety, depression, sociality, and mental health among the children of war veterans. *International Journal of Epidemiology*, 47(4), 1060-1067.
- Hughes, A. A., Furr, J. M., Sood, E. D., Barmish, A. J., & Kendall, P. C. (2009). Anxiety, mood, and substance use disorders in parents of children with anxiety disorders. *Child Psychiatry and Human Development*, 40(3), 405-419.
- Johnson, B. (1990). The investigation of fathers on interaction and effects on children personality. *Mental Health and Family*, 45(3), 24-35.
- Karam, E. G., Fayyad, J., Karam, A. N., Tabet, C. C., Melhem, N., Mneimneh, Z., & Dimassi, H. (2008). Effectiveness and specificity of a classroom-based group intervention in children and adolescents exposed to war in Lebanon. *World Psychiatry*, 7(2), 103-109
- Killam, W. K., & Degges-White, S. (2018). Understanding the education-related needs of contemporary male veterans. *Adultspan Journal*, 1(2), 81-96.
- Kinney, A. R., Graham, J. E., & Eakman, A. M. (2020). Factors distinguishing veterans participating in supported education services from veterans on campus: Evidence supporting modifiable intervention targets. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 43(3), 261-269. <https://doi.org/10.1037/prj0000399>.
- Lauraferd, J., Friedlander, J. R., & Cribbie, R. (2017). Social support, self-esteem, and stress as predictors of adjustment to university among first-year undergraduates. *College Student Development*, 48(3), 295-274.
- Marshall, C. & Rossman, G. (2006). *Designing qualitative research* (4th Ed). Sage.
- Perkins, D. F., Aronson, K. R., Morgan, N. R., Bleser, J. A., Vogt, D., Copeland, L. A., . . . & Gilman, C. (2020). Veterans' use of programs and services as they transition to civilian life: Baseline assessment for the Veteran Metrics Initiative. *Journal of Social Service Research*, 46(2), 241-255.
- Rattray, N. A., True, G., Natividad, D. M., Salyers, M. P., Frankel, R. M., & Kukla, M. (2019). The long and winding road to postsecondary education for US veterans with invisible injuries. *Psychiatric rehabilitation journal*, 42(3), 284-295.
- Shenoda, S., Kadir, A., Pitterman, S., Goldhagen, J., Suchdev, P. S., Chan, K. J. . . . & Arnold, L. D. (2018). The effects of armed conflict on children. *Pediatrics*, 142(6), 23-36.
- Thabet, A. A., Tawahina, A. A., El Sarraj, E., & Vostanis, P. (2008). Exposure to war trauma and PTSD among parents and children in the Gaza strip. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 17(4), 191-199.

پی‌نوشت‌ها

1. Shenoda	8. Hughes	15. triangulation
2. Rattray	9. Thabet	16. Reliability
3. Killam & Degges-White	10. Karam	17. Spearman Correlation Coefficient
4. Kinney	11. Lauraferd	18. Marshall
5. Perkins	12. Johnson	19. MAX QDA
6. Forrest	13. Validity	20. Denov & Shevell
7. Elliott & Shewchuk	14. Creswell	